

Aleksandra Błaszczak

"Berlin wobec konstytucji 3 maja w świetle korespondencji Fryderyka Wilhelma II z posłami pruskimi w Warszawie: Augustem Fryderykiem Goltzem i Girolamo Lucchesinim", Henryk Kocój, Kraków 2006 : [recenzja]

Niepodległość i Pamięć 14/1 (25), 289-291

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Henryk Kocój, *Berlin wobec Konstytucji 3 maja w świetle korespondencji Fryderyka Wilhelma II z postami pruskimi w Warszawie: Augustem Fryderykiem Goltzem i Girolamo Lucchesinim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006, ss. 586

W 2006 r. na rynku księgarskim ukazała się kolejna źródłowa praca Henryka Kocója zatytułowana *Berlin wobec Konstytucji 3 maja w świetle korespondencji Fryderyka Wilhelma II z postami pruskimi w Warszawie: Augustem Fryderykiem Goltzem i Girolamo Lucchesinim*. Ta niewątpliwie wartościowa publikacja daje nam możliwość zapoznania się z depeszami króla pruskiego i jego dyplomatów z okresu od maja 1791 do sierpnia 1792 r. Dzięki niej zarysował się zupełnie nowy obraz stosunków polsko-pruskich w czasie Sejmu Czteroletniego. Opublikowane listy pozwalają również na dokładne prześledzenie sporu, jaki rozgrywał się między dyplomatami europejskimi rezydującymi w Warszawie, a dotyczył on ewentualnej interwencji rosyjskiej w Polsce. Problem ten, który dotąd nie został przebadany przez polskich historyków, jest bowiem niezwykle istotny dla właściwego zrozumienia stosunków prusko-rosyjskich w przeddzień drugiego rozbioru Rzeczypospolitej, a także dla oceny polskiej polityki zagranicznej w ostatnich latach Sejmu Wielkiego.

Wydawca tej korespondencji – znany badacz epoki Sejmu Wielkiego oraz polskich zrywów narodowowyzwoleńczych, który dzięki swej pięćdziesięcioletniej działalności naukowej i wydawniczej dołączył do grona tak wybitnych historyków, jak: Szymon Askenazy¹, Walerian Kalinka², Bronisław Dembiński³, Józef Dutkiewicz⁴, Władysław Smoleński⁵ czy Robert Howard Lord⁶ – po raz kolejny wydał cenne materiały źródłowe, które mogą uzupełnić, a nawet poszerzyć dotychczasową wiedzę na temat istotnych przyczyn upadku Konstytucji 3 maja.

W omawianej książce zamieszczone zostały niezmiernie ważne depesze z archiwum z Merseburga (obecnie ponownie w Berlinie). Edycja powyższa obej-

1 S. Askenazy, *Przymierze polsko-pruskie*, wyd. 3, Warszawa 1918.

2 W. Kalinka, *Sejm czteroletni*, wyd. 4, Kraków 1895-1896.

3 B. Dembiński, *Polska na przełomie*, Warszawa 1913.

4 J. Dutkiewicz, *Prusy a Polska w dobie Sejmu Czteroletniego. W świetle korespondencji dyplomatycznej pruskiej*, Warszawa 1935.

5 W. Smoleński, *Ostatni rok Sejmu Wielkiego*, wyd. 2, Kraków 1897.

6 R.H. Lord, *Drugi rozbiór Polski*, wyd. 2, Warszawa 1984.

muje - co jest godne podkreślenia - aż 291 listów Fryderyka Wilhelma II, jego posłów: Augusta Fryderyka Goltza i Girolamo Lucchesiniego, a także niektóre depesze Philippa Karla Alvenslebena - pruskiego ministra spraw zagranicznych. Korespondencja powyższa w dużym stopniu uzupełnia lukę w polskiej i europejskiej historiografii odnośnie stosunku Prus do Konstytucji 3 maja, choć jak sam Autor - w obszernym wstępie - zwrócił uwagę, niezbędne jest podjęcie dalszych badań archiwalnych w celu dogłębnego przeanalizowania polityki dworu berlińskiego wobec Polski po uchwaleniu Konstytucji 3 maja.

Jak wiemy, Fryderyk Wilhelm II - mimo zaleceń swych ministrów: Karla Wilhelma Finckensteina, Ewalda Friedricha Hertzberga, Friedricha Wilhelma Schulenburga i Philippa Karla Alvenslebena - w depeszy z 9 maja 1791 r. polecił Goltzowi „szczerze” pogratulować zarówno Stanisławowi Augustowi, jak i marszałkom sejmu, a także wszystkim tym, którzy przyczynili się do tak wielkiego dzieła, jakim było uchwalenie Ustawy Majowej. Wydane listy są świadectwem tego, że również Goltz - w pierwszych miesiącach po uchwaleniu nowej Ustawy Rządowej - był rzecznikiem zacieśnienia stosunków polsko-pruskich, gdyż obawiał się, że osamotniona Rzeczpospolita mogłaby dostać się w orbitę wpływów dworu wiedeńskiego.

Recenzowana praca nie tylko ukazuje, w jaki sposób ewoluowała polityka Prus wobec Polski od maja 1791 r., ale również dzięki relacjom dyplomatycznym Goltza możemy uzyskać ocenę działalności polskich polityków, takich jak: Hugo Kołłątaj, Ignacy Potocki, Joachim Chreptowicz, a także samego Stanisława Augusta Poniatowskiego. Korespondencja tego dyplomaty wnosi również wiele interesujących informacji na temat roli mieszczaństwa warszawskiego oraz nastrojów panujących w Warszawie bezpośrednio po uchwaleniu Konstytucji 3 maja. Poza tym, za niezwykle trafne należy uznać uwagi Goltza odnośnie do sytuacji gospodarczej Polski, a zwłaszcza do tragicznego stanu finansów państwowych. Oprócz tego, Goltz w swych listach wszechstronnie analizował przebieg rokowań Warszawy z Dreznem w sprawie sukcesji saskiej, a także politykę Wiednia i Petersburga.

Również bardzo istotne znaczenie mają depesze Fryderyka Wilhelma II do Goltza z drugiej połowy 1791 r., w których król pruski m.in. krytykował główne założenia polskiej polityki zagranicznej, które były - według niego - pozbawione realizmu i dawały błędną ocenę głównych założeń dyplomacji wielkich mocarstw. Warto też zaznaczyć, że w swej korespondencji pruski monarcha prowadził rozważania na temat aktualnej polityki międzynarodowej, a także stosunków rosyjsko-tureckich i rosyjsko-austriackich.

Nie ulega wątpliwości, że szczególnie wiele cennych informacji zawierają depesze Girolami Lucchesiniego z 1792 r. Na ich podstawie możemy m.in. dokonać oceny polskiej polityki wobec Prus, Austrii, Rosji i Saksonii. Oprócz tego, odnajdujemy w nich ciekawe dane odnośnie wojny polsko-rosyjskiej, a także opis nastrojów społecznych zwłaszcza w pierwszej połowie 1792 r.

Natomiast, analizując listy Fryderyka Wilhelma II do Lucchesiniego możemy stwierdzić, że na pierwszy plan wysuwa się w nich problem niewłaściwej

---

interpretacji traktatu polsko-pruskiego z 29 marca 1790 r. przez czołowych polskich polityków. Król wielokrotnie w swej korespondencji wskazywał na rozbieżności między naiwnymi oczekiwaniami strony polskiej a realnym interesem mocarstwowym Prus.

Niestety, omawiana publikacja nie jest pozbawiona drobnych uchybień. Zdecydowanie zbyt ogólnikowo Autor zaprezentował sylwetki posłów pruskich, a zwłaszcza Augusta Fryderyka Goltza. Także pewnym mankamentem pracy jest brak indeksu osób oraz nazw geograficznych, co znacznie ułatwiłoby czytelnikowi korzystanie z tych cennych źródeł. Nasuwa się pytanie, czy dobrze się stało, że listy te zostały wydane w oryginale. Z tego względu książka ta trafi tylko do wąskiego grona specjalistów, a wiadomo, że epoka Sejmu Czteroletniego ciągle budzi zainteresowanie szerokiej rzeszy czytelników. Wiadomo, że tylko część tych listów była uprzednio opublikowana.

Aleksandra Błaszczak